

Наталія Мельникова,

методист відділу мовно-літературної та мистецької освіти

Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Від слова до пікселя: інтерпретація національних цінностей та символів у цифровому просторі літератури

УДК 373.5.016:821.09(100):004

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2026.1.354776>

Сучасний освітній простір, особливо в межах реформи Нової української школи, орієнтований не лише на здобуття знань, а передусім на розвиток особистості, здатної мислити критично, усвідомлювати та цінувати власну культуру та національну ідентичність. У цьому контексті вивчення національних цінностей і символів у літературі набуває особливої ваги, адже саме воно сприяє формуванню культурної свідомості, духовності та патріотичного світогляду учнів.

Фундаментальними елементами культурної ідентичності будь-якого народу є національні цінності та символи, які відображають історію народу, його світогляд та прагнення до свободи. В українському контексті вони втілюються через образ калини, рушника, вишиванки, державної символіки, уособлюючи свободу, гідність, єдність та стійкість. У мистецтві та літературі ці символи формують національну свідомість та колективну пам'ять.

Одним із основних завдань сучасного українського педагога є виховання особистості, яка усвідомлює власну культурну приналежність і здатна діяти відповідально. Українознавчий компонент навчальних програм відіграє ключову роль у формуванні національної свідомості, поваги до традицій, допомагаючи учнівству пізнати себе через народну творчість та культуру.

© Наталія Мельникова, 2026

Зарубіжна література відкриває простір для порівняння та осмислення універсальних цінностей — свободи, гідності, толерантності. Через аналіз художніх образів учні вчаться співпереживати, робити моральний вибір та співвідносити світові гуманістичні ідеали з українськими національними цінностями.

Водночас зарубіжна література відкриває перед учнями простір ціннісного вибору. Так, у повісті А. Ліндгрена «Пеппі Довгапанчоха» утверджується ідея свободи та гідності, яка перегукується з українською цінністю волі (як тризуб) — права бути собою та обирати свій шлях. У німецькій казці «Пані Метелиця» братів Грімм цінність праці та старанності — так само, як у народних українських піснях і символи хліба, що уособлює працю, достаток та духовну чистоту. У байках Езопа, де домінують мудрість та моральний вибір, можна побачити паралелі з українською народною мудрістю, зашифрованою в прислів'ях, що є кодом національної етики. «Мауглі» Р. Кіплінга висвітлює право бути собою, важливість спільноти та взаємодопомоги — це те, що ми називаємо соборністю та козацьким братерством. У творі «Маленький принц» Антуана де Сент-Екзюпері на перший план виходить тема дружби та відповідальності, що є основою української сім'ї та родового осередку, де відповідальність за ближнього є найвищою чеснотою. Такі паралелі допомагають учням не лише пізнавати світові цінності, а й осмислювати власну національну ідентичність через символи.

Сьогодні цифрові технології відкривають нові можливості для осмислення та інтерпретації вище окресленої мети та завдань, надаючи їм сучасного звучання та створюючи динамічний, інтерактивний та глибоко особистісний процес навчання. Серед найефективніших прийомів можна виокремити: створення буктрейлерів, відеопоезії, інтерактивних плакатів та карт, віртуальних виставок та подорожей до музеїв, цифрових коміксів та мультимедійних проєктів тощо.

Пропоную розглянути роль національних цінностей та символів у зарубіжній літературі в поєднанні з українознавчим компонентом, а також сучасні цифрові прийоми їхньої інтерпретації.

Завдання 1. Емодзі-історії.

Генератор емодзі-текстів <https://www.emoji.com>.

Емодзі (emoj) можна вважати особливою цифровою мовою, сформованою піктограмами та смайлами, яка спрощує комунікацію в мережі та соціальних медіа. Емодзі слугують миттєвим емоційним маркером, здатним без зайвих слів передати ставлення, настрої чи інтонацію автора. Вони перетворюють звичайний текст на виразний і зрозумілий, підкреслюючи його емоційний зміст.

Приклад 1. Цифрова виставка «Україна в очах світу: зашифруй український символ та його значення» (на прикладі соняшника)

Мета: розвиток навичок візуальної комунікації та цифрової грамотності; формування умінь встановлювати міжкультурні паралелі між творами зарубіжної літератури та українськими цінностями; сприяння творчому осмисленню національних символів через цифрові інструменти.

Алгоритм виконання:

1. Створіть у Canva, Genially або Padlet цифрову галерею, де кожен учасник презентує пару: твір зарубіжної літератури — український символ, який співзвучний з ідеєю твору і зашифрований за допомогою емодзі. Наприклад, Маленький принц та символ українського соняшника як образ добра, світла, турботи.

2. Додайте короткий коментар: «Чому цей символ важливий і як за допомогою емодзі його можна осучаснити?»

Соняшник — символ сонця, праці, достатку, життєрадісності, надії, світла, прив'язаності до Батьківщини.

Generated by iEmoji.com

Приклад 2. Емодзі-код «Відродження та життя»

Мета: розвиток асоціативного та критичного мислення шляхом пошуку спільних ідей між літературними образами та українською культурною символікою, креативності та цифрової грамотності через створення емодзі-коду як сучасної форми символічного вираження; формування умінь інтерпретувати художній твір через систему національних символів; сприяння усвідомленню цінності життя, відродження, родинного тепла та духовної сили українського народу.

Український символ: писанка.

Українська цінність: життя, мудрість.

Алгоритм виконання:

Етап 1. Аналіз твору: оберіть твір (наприклад, байку або повість Ч. Дікенса «Різдвяна пісня в прозі», де герой робить важливий моральний вибір або отримує другий шанс). Виділіть ідею нового початку або життєвого циклу, які будуть співзвучні українському символу, наприклад, писанці.

Етап 2. Кодування: сформулюйте, як емодзі-код відобразить писанку (наприклад, її орнаменти та значення відродження та всесвітності).

Етап 3. Цифровий продукт: створіть «орнамент» з емодзі, що символізує життєві цикли, відродження, та поясніть його, порівнюючи з ідеєю твору.

Писанка — життя, весна, любов, надія, здоров'я, захист від лиха, дім, сім'я.

Generated by iEmoji.com

Отже, використання емодзі-історій в освітньому процесі допомагає зробити навчання ближчим до реалій цифрового світу, розвиває креативність, емоційність та гнучкість мислення учнів, а також формує навички XXI століття — комунікацію, креативність та критичне мислення.

Завдання 2. Віртуальний театр «Символи, що говорять»

Мета: розвиток творчого та критичного мислення; формування умінь інтерпретувати художній текст у новому культурному контексті засобами цифрових технологій та ШІ; виховання поваги до національної спадщини, усвідомлення її універсальних цінностей та здатності бачити взаємозв'язок між світовими культурами.

За допомогою анімацій, створених ШІ, підготуйте коротку сценку, у якій герої зарубіжного твору опиняються в Україні та взаємодіють із нашими культурними символами. Наприклад, Ромео під вишнею, Ма-

Нові технології

ленький принц біля Дніпра. Обговоріть, як змінилося б розуміння сюжету у такому контексті.

Завдання 3. «Якби герой був українцем?»

Мета: розвиток креативного та критичного мислення через переосмислення літературних образів у контексті сучасної України; формування вміння застосовувати цифрові технології для інтерпретації художніх творів; виховання національної свідомості, громадянської позиції; сприяння усвідомленню універсальності моральних та духовних цінностей у поєднанні з українською ідентичністю.

Текстовий варіант. Учні обирають відомого літературного героя та пропонують цифровий «сценарій» його існування в умовах сучасних українських викликів. Наприклад, як би Дон Кіхот боровся з інформаційними фейками. За допомогою ШІ генерують уривок діалогу (до 500 слів) між обраним героєм та українським сучасником, зберігаючи мовний стиль героя, але вживаючи патріотичну лексику.

Візуальний варіант. Створення цифрового плаката або мему, що переносить класичний образ на українське тло, підкреслюючи його нову патріотичну місію.

Завдання 4. «Suno-балада незламної любові» за мотивами поезії Р. Бернса «Моя любов».

Suno <https://suno.com/> — штучно-інтелектуальна платформа, що дає змогу створювати авторські пісні на основі текстів або поезій.

Мета: розвиток здатності до міжкультурної інтерпретації художнього тексту; формування вміння адаптувати поетичний зміст до сучасного цифрового формату за допомогою ШІ; сприяння глибшому розумінню універсальної теми любові через поєднання класичної зарубіжної лірики з українськими національними цінностями та символами; вихован-

ня любові до рідної культури, естетичного смаку та креативного мислення через створення авторського музичного твору як прояву української ідентичності у світовому культурному просторі.

Інтеграція українських цінностей: кохання, вірність, незламність; символів: калина, вінок тощо.

Алгоритм виконання завдання

Етап 1. Аналіз та адаптація лірики:

Учні аналізують основні метафори вірша Р. Бернса. Адаптація метафор: замініть ключові шотландські або універсальні образи на українські символи, при цьому зберігаючи сенс (наприклад, замість червоної троянди оберіть червону калину або мак у полі).

Етап 2. Розробка українського нарративу. Скласти 1–2 куплети та приспів для майбутньої пісні, інтегруючи українські символи та цінності.

Приклад. Куплет 1 (початок), інтегрований символ — калина, цінність — краса рідної землі, незламність.

Моя любов як гроно калинове,
Що в кожному серці пломеніє знов.
Або як пісня ніжна колискова,
Що рідний край плекає, як любов.

Етап 3. Створення промту для Suno. Сформулювати чіткий промт, який включає жанр, лірику та емоційний тон. Вставити складені куплети та приспів. Додати звучання бандури або сопілки на фоні.

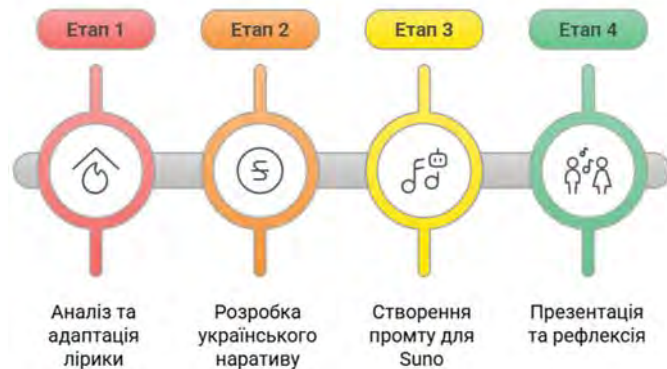
Етап 4. Презентація та рефлексія. Презентувати пісню та обґрунтувати:

Літературне обґрунтування. Як адаптація українських символів (наприклад, калина) допомогла зберегти основну ідею Р. Бернса про вічне кохання?

Культурне обґрунтування. Як цей цифровий продукт допомагає актуалізувати національні цінності (вірність, незламність) для сучасної аудиторії?

Технічне обґрунтування. Чи вдалося ШІ передати український колорит пісні? Які елементи (інструменти, вокал) були найуспішнішими?

Адаптація лірики Р. Бернса до української пісні

Приклад (адаптована версія) <https://suno.com/song/2ed7ec7a-816b-4ef9-a78f-79304c7401bf?sh=CPb23JtCdgySa5OL>

Завдання 5. Інтегроване завдання «Образ природи у поезії Мацуо Басьо: мистецтво бачити красу в миті» (інтеграція: література, образотворче та музичне мистецтво, цифрові технології).

Завдання: учні обирають один природний символ (наприклад, вода, верба, камінь, місяць, жаба, птах тощо) із хайку Мацуо Басьо, досліджують його відображення в українській культурі та створюють власне хайку, використовуючи візуалізацію та музичний супровід.

Очікувані результати: розуміння змісту поезії хайку як мистецтва спостереження та гармонії; вміння інтерпретувати художні образи природи через різні види мистецтва; визначення універсальних та національних цінностей, що втілені у символах природи; здійснення ефективного культурного аналізу, зіставляючи художні образи та символи зарубіжної літератури з національними українськими символами; розвиток креативності, емоційної чутливості та екологічного мислення; розуміння впливу звуку, музики та ілюстрацій на сприйняття інформації; використання цифрових інструментів для самовираження, комунікації та дотримання авторського права у використанні фонограм.

Алгоритм роботи

Етап 1. Активізація символу.

Мета: створити емоційний настрій і пробудити інтерес до теми.

Компетентності: емоційно-естетична, культурна, комунікативна.

Учитель демонструє відео або слайди з японськими хайку Мацуо Басьо про природу. Учні слухають та діляться асоціаціями:

- Який настрій передає поезія?
- Що ми відчуваємо?

Створюють хмару слів у Mentimeter або Padlet із ключових понять (наприклад, весна, тиша, вітер, дощ, самотність).

Оцінювання: участь у дискусії, вираження емоцій через слова або символи.

Етап 2. Пояснення «Символ у світі».

Мета: розкрити філософію хайку та значення образів природи в японській та українській культурах.

Компетентності: читацька, естетична, міжкультурна.

Учитель пояснює особливості хайку (наприклад, 3 рядки, спостереження за природою, гармонія людини та світу). Учні читають хайку Мацуо Басьо в українському перекладі, фоном є тихий плескіт води. наприклад:

На старому ставку
Жаба стрибнула —
Сплеск води.

Аналіз: вода в цьому творі — символ тиші та швидкоплинного моменту, жаба — символ зв'язку води та землі. В українській культурі вода — це очищення, життєдайна сила, а жаба — провісник дощу та врожаю.

Цитата «Сплеск води» — порушення тиші, яке нагадує нам про життя. Прикладом українського кон-

тексту може бути уривок із веснянки про воду, річку або прислів'я про криницю, яка символізує зв'язок із рідною землею та чистоту джерел.

Учитель. «Сьогодні, коли навколо багато інформаційного шуму, чистота води Басьо нагадує нам про чистоту нашої думки. Це цінність правди та спокою на рідній землі (український контекст — фонові музика українських етномотивів у виконанні на бандурі або сопілці, що асоціюється зі спокоєм української природи)».

Обговорення:

- Яке відчуття залишає цей твір?
- Чому в такій лаконічності та простоті глибокий зміст?
- Що означає символ (наприклад, вода) у світовій та українській культурі?
- Як природа зображується в українській поезії?

Порівняльний блок: «Діалог спадщини». Аналіз ролі символу в хайку Басьо та інтерпретації цього ж символу в українській пісні, фольклорі чи літературі. Учні використовують цитати із хайку та українських пісень, прислів'їв.

Осмислення цінності: «Символ для України». Пояснення вчителя, як цінність, яку несе цей символ (наприклад, чистота води), пов'язана із сучасними національними цінностями (наприклад, гідність, єдність, незламність). Учні записують особистий висновок коротким емоційним реченням.

Звуковий дизайн: використання української народної музики або звуків природи. Музика має бути тихою, щоб не заглушати голос.

Оцінювання: заповнення таблиці «Образ природи у хайку Мацуо Басьо та українській літературі. Символ. Емоція».

Етап 3. Практика.

Мета: застосування знань у творчій роботі у поєднанні слова та візуального образу.

Учні об'єднуються у групи або працюють індивідуально.

Літературна студія: створює власне хайку про природу рідного краю.

Мистецька студія: створює цифрову або малює власноруч ілюстрацію до складеного хайку.

Аудіостудія: записує короткий подкаст «Звук мого хайку» (декламація з музичним фоном).

Результат діяльності: створення спільного Padlet-колажу «Галерея тиші» (тексти, зображення, звуки).

Етап 4. Рефлексія.

Мета: усвідомлення сенсів поезії та особистого ставлення до природи.

Компетентності: етична, емоційно-ціннісна, рефлексивна.

Обговорення у колі:

- Чого вчить нас хайку? (Ставлення до світу)
- Як ми можемо бачити красу в повсякденному?

Учні записують коротку фразу в щоденник емоцій: «Природа сьогодні для мене — це...».

Перегляд готових хайку з візуалізаціями, обмін враженнями.

Нові технології

Етап 5. Оцінювання.

1. Формувальне оцінювання (у процесі роботи) використовується протягом усіх етапів діяльності (від обговорення до «Галереї тиші»): участь у дискусії, аргументація, створення власного хайку.
2. Коротка рефлексія після кожного етапу:
 - Що нового відкрив(-ла) в поезії?
 - Який образ природи мене вразив?
 - Що було найскладніше в командній роботі?
3. Чеклист командної взаємодії: кожна група заповнює таблицю з позначками (-, +, 0):
 - Ми вислухали одне одного.
 - Кожен виконав свою роль.
 - Ми домовилися про спільне бачення твору.
 - Наш продукт відображає тему «Образ природи у поезії Мацуо Басьо: мистецтво бачити красу в миті».
4. Підсумкове оцінювання: інтегрований творчий продукт поетично-візуальна мініатюра (текст — зображення — звук), здійснюється після представлення цифрової галереї хайку за такими критеріями:
 - змістовність (розуміння філософії хайку);
 - естетична якість (гармонія слова та образу);
 - креативність (нове бачення природи);
 - технічна реалізація (цифровий або художній рівень).
5. Взаємооцінювання. Після демонстрації галереї учні коментують роботи інших груп за допомогою коротких повідомлень на дошці Padlet або під час обговорення. Наприклад:
 - «Мені сподобалося, як хайку передає спокій та рух води».
 - «Хотілося б більше контрасту між словами та кольорами».Таким чином формується культура зворотнього зв'язку, повага до чужої творчості та критичне мислення.
6. Самооцінювання. Після виконання завдання кожен учень / учениця заповнює коротку анкету:
 - «Мій внесок у виконання завдання був...»
 - «Я дізнався / дізналася, що хайку — це не просто вірш, а ...»
 - «Мене надихнуло...»
 - «У команді я навчався / навчилася ...»

Особисте зростання через командну роботу

Такий спосіб оцінювання розвиває усвідомлення власного внеску, сприяє рефлексії та саморозвитку.

Завдання 6. «Символ у 60 секундах»

Сервіси: CapCut, Canva Video, TikTok, Instagram.

Мета: розвиток уміння осмислювати національні символи через сучасні цифрові формати; формування навичок медіаторчості, візуального та емоційного мислення; виховання естетичного смаку та ціннісного ставлення до культур народів світу.

Учні створюють коротке відео (до 1 хвилини), у якому буде представлено один символ (наприклад, сонце, хліб, вода) через цитати з літературних, музичних творів та власні візуальні образи, враховуючи український контекст. Результатом роботи буде серія відео «Літературна хвилина про цінності».

Завдання 7. Квест «Розшифруй символ»

Сервіси: Genially, Google Forms, LearningApps.

Мета: розвиток уміння розпізнавати та інтерпретувати символи в літературі; активізація пізнавальної діяльності через ігрові цифрові форми навчання; формування асоціативного, логічного мислення, уваги; виховання інтересу до національних цінностей та культурних відповідників у поєднанні з навчанням з елементами гри та дослідженням.

Учитель створює інтерактивний квест із завданнями:

- Впізнай твір за описом символу.
- Підбери український відповідник.
- Збери фразу про цінності.

Такий квест додасть до уроку гейміфікацію з елементами дослідження культурних кодів.

Завдання 8. «Хроніки незламності»: створення GIF-анімації (твори, де є послідовність важливих дій героїв, наприклад, подвиги Геракла, пригоди Тома Соєра).

Мета: розвиток уміння виділяти ключові сюжетні елементи, які демонструють стійкість та вміння презентувати їх у сучасному динамічному форматі.

Учні обирають послідовність із 3–5 ключових дій героя із зарубіжного твору, які ілюструють його незламність (як українська цінність).

Створення GIF-анімації

Алгоритм виконання :

1. Створення кадрів: намалювати або створити у цифровому редакторі (наприклад, Canva) 3–5 простих малюнків, що відображають дії героя, пов'язані з такими українськими цінностями, як незламність, послідовність у боротьбі.

2. **Анімація:** з'єднайте ці кадри у GIF-анімацію.
3. **«Український заголовок»:** додайте до GIF-анімації національно-патріотичний заголовок або підпис, що відображає цінність незламності (наприклад, «Незламність духу», «Продовжуй боротьбу!»).

Завдання 9. Музичний колаж «Символ у звуці»

Мета: розвиток емоційно-ціннісного мислення через зіставлення музичних образів різних культур; формування здатності інтерпретувати твір мистецтва через звук та символ; виховання поваги до національної спадщини; розвиток уміння поєднувати елементи аудіо, візуального мистецтва та культурних кодів у цифровому форматі.

Учні працюють з емоційним змістом твору (наприклад, балада, твір про кохання або трагічні події) та проєктують на українські цінності (наприклад, емоційна спадщина та пам'ять).

Алгоритм виконання:

1. **Вибір емоції:** оберіть сильне почуття, яке викликає вивчений твір (наприклад, смуток, радість, гнів).
2. **Музичне зіставлення.** Підберіть:
 - аудіофрагмент, який передає це почуття, з твору зарубіжного автора (класична музика, саунд-трек);
 - аудіофрагмент (або співи), який передає почуття, з української писемної культури (наприклад, колядки, козацькі пісні або твори М. Лисенка).
3. **Колаж:** створіть презентаційний слайд, на якому розмістіть дві кнопки-посилання (дві пісні) та візуальний український символ, який асоціюється з цією емоцією (наприклад, плакуча верба для смутку).
4. **Висновок:** усно поясніть, як музика різних народів передає одні й ті самі цінності, але через унікальні національні інтонації.

Від емоції до цифрового символу

Емоція

Вибір сильного почуття

Музичне зіставлення

Підбір аудіофрагментів

Колаж

Створення презентаційного слайду

Цифровий символ

Музичний колаж, що передає емоцію

Цінності та символи нації не зникають, вони трансформуються в цифровому просторі, набуваючи нових форм вираження та осмислення, зберігаючи при цьому свою глибину та духовний зміст. Інтеграція українознавчого компонента та технологій у навчання зарубіжної літератури не лише формує ключові компетентності XXI століття, а й допомагає учнівству усвідомити, що культура та національна ідентичність — це живий «організм», який розвивається разом із суспільством. Отже, цифрова інтерпретація літератури стає не лише освітнім засобом, а й шляхом самопізнання, діалогу між Україною та світом і збереженням національного коду в епоху технологічних змін.

Список використаних джерел

1. Генератор створення еמודзі-історій. Як виглядає поезія Тараса Шевченка у цифрову епоху. YouTube Анна-Марія Богосвятська. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=Rv91SkLjOCQ> (дата звернення: 27.10.2025).
2. Ілюстрації, створені ШІ. Padlet.com : [онлайн платформа для спільної роботи]. URL : <https://padlet.com/> (дата звернення: 27.10.2025).
3. Клименко Ж. Міжсеміотичний переклад як засіб поглибленого вивчення художнього твору (Методичні рекомендації щодо використання зразків такого перекладу) / Ж. Клименко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України : наук.-метод. журн. — 2007. — № 3. — С. 6–8. URL : <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7dfd0b7e-25da-47ea-a31c-daed76c6a646/content> (дата звернення: 27.10.2025).
4. Інфографіка, створена ШІ. App.napkin.ai : [сайт]. URL : <https://app.napkin.ai/page/CgoiCHByb2Qtb25lEiwKBFBhZ2UajGizYjg1NWI3LTA5NmEtNDkxZC04ZGE4LWY0MTEyNTI5MmU5OA> (дата звернення: 27.10.2025).
5. Створення картки. Canva.com : [онлайн-інструмент для графічного дизайну]. URL : <https://www.canva.com/> (дата звернення: 27.10.2025).
6. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія / К. Журба, І. Бех, С. Бойко, В. Євтушок, С. Гаряча, Л. Канішевська, І. Кучинська, С. Кучинський, О. Лісовець, І. Нестайко, Л. Павлова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Сеньовська, С. Толочко, С. Федоренко, І. Шкільна, В. Ясько ; за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ : «Компрінт». — 2024. — 232 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741358/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%86%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf> (дата звернення: 27.10.2025).